

Vezető: Prof. Dr. Dusek Tamás egyetemi tanár

Kézai Petra Kinga
okleveles közgazdász

A magyar startup vállalkozások helyzete napjainkban
a visegrádi országok összehasonlításában

Tézisfüzet

Témavezetők:
Dr. Konczosné Prof. Dr. Szombathelyi Márta
Prof. Dr. Rechnitzer János

Győr, 2022. december

Tartalom

1	A dolgozat célja.....	3
2	A dolgozat szerkezete	4
3	Kutatási kérdések, hipotézisek.....	7
4	A kutatás módszertana	11
5	A hipotézisek értékelése.....	13
6	Következtetések	15
7	Újszerű kutatási eredmények, korlátok és jövőbeni kutatási irányok	19
	A szerző témakörben megjelent publikációi	22
	Konferencia előadások	24
	A téziszüzetben hivatkozott irodalmak jegyzéke	26

1 A dolgozat célja

Dolgozatomban a V4 országok koszorújában a magyar startup vállalkozások létrejöttét és működését vizsgálom, bemutatva olyan sikeres jó példákat („best practice”-ket), amelyek mintaként szolgálhatnak a jövő kis- és középvállalkozásai számára, hozzájárulva ezen szektor innovációs és fenntartható teljesítményéhez. Célom bemutatni a V4 országok startup ökoszisztémájának a fejlődési pályáját és azon belül a Magyarország által betöltött pozíciót. Magyarország. A téma összetettsége miatt több tudományterület (gazdaságtudomány, regionális tudomány) és módszertan együttes felhasználásával elemeztem a kérdéskört.

A kutatási kísérlet egyedisége többek között abban rejlik, hogy startup vállalkozás, mint regisztrált vállalkozási forma nem létezik, tehát sem a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, sem egyéb más intézmény sem itthon, sem pedig a visegrádi országokban nem rendelkezik hivatalos regisztrált adatbázissal ezen vállalkozásokról. Így egyedi adatgyűjtést alkalmaztam a kutatás során, amelyben nagy segítséget nyújtottak a vizsgált országok kiváló szakemberei¹, akikkel doktori iskolai tanulmányaim során felvettem a kapcsolatot és ők készségesen támogattak kutatásomban.

A témaválasztás relevanciáját számos tényező indokolja. Egyrészt az UNCTAD (2019) jelentése rávilágított arra, hogy a digitális forradalom soha nem látott gyorsasággal és léptékkel alakította át életünket. Az óriási lehetőségek mellett ijesztő kihívásokkal szembesíti a társadalmakat. Az új technológiák jelentősen hozzájárulhatnak a fenntartható fejlődési célok megvalósításához, és tudatosan törekedni kell a bennük rejlő társadalmi és gazdasági lehetőségek kiaknázására. A digitális átalakulás felgyorsította és felerősítette a globális üzleti környezet korábban már elkezdődött változását: az iparági határok képlékenyebbé váltak (Szalavetz, 2013), és digitális technológiai cégek, vagyis iparágon kívüli versenytársak jelennek meg a hagyományos iparágakban. „Így a technológiai szféra képviselői komoly versenyt támasztanak, sőt, esetenként ki is szorítják a hagyományos iparágak korábbi vezető vállalatait, mert fenekestül forgatják fel a verseny paramétereit, sajátosságait” (Szalavetz, 2020,10).

2021-ben a startup vállalkozások teljesítménye megdöntötte a korábbi rekordokat, 2021. végéig 959 unikornis² született a CB Insight adatai alapján (cbinsights.com).

1 Külön köszönet Agnieszka Skala professzor asszonynak, a Varsói Műszaki Egyetem Menedzsment Karáról; továbbá Miroslav Pavlak docens úr, a Nyugat-Bohémiai Egyetem Plzen Menedzsment Karáról; Marian Zajko megbízott igazgató úr a Szlovák Műszaki Egyetem Menedzsment Intézetéből; Győr-Moson-Sopron Megyei Kereskedelmi és Iparkamara munkatársainak; Biás Csongor, a Startup Hungary ügyvezető igazgatója; Falu Gabriella az INPUT Program kommunikációs vezetője; Khader Attila, a Startup Campus befektetési igazgatója; Turcsán Tamás a Pozi.io ügyvezető igazgatója; Szabó Krisztián, StartITup Győr Egyesület. Köszönöm nekik a kutatásom során nyújtott támogatásukat és iránymutatásukat.

2 Egy milliárd dollár feletti értékű „exit”-eket produkáló startup vállalkozás (Goreczky 2021b).

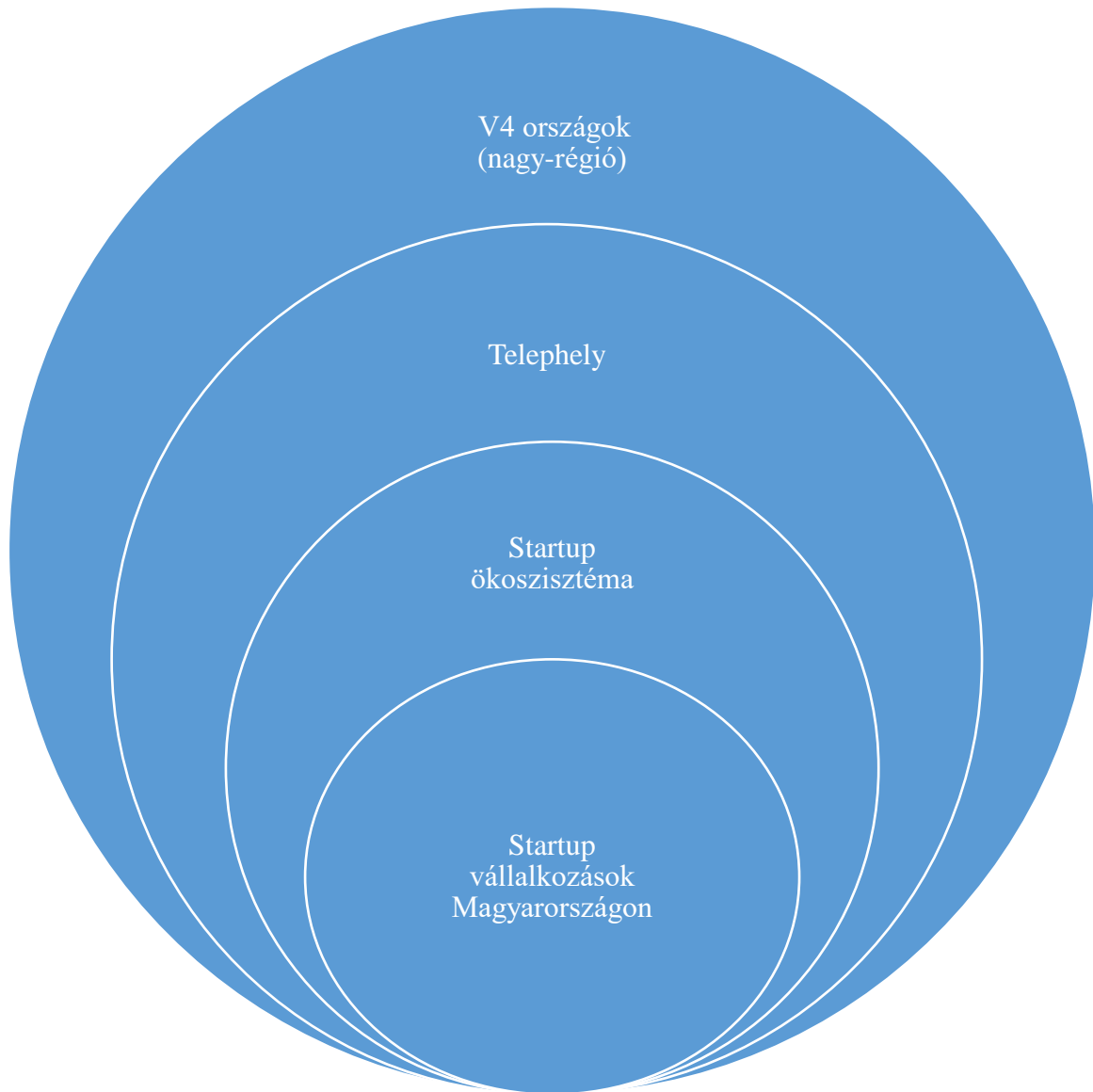
Mindezek alapján első sorban az Egyesült Államokban - nem pedig a közép-európai régióban - a kockázati tőke befektetők versenyeznek az ígéretes startupokért (Szalavetz 2022). Tehát a digitális átalakulás kiemelkedő jelentőségű szereplőinek, vagyis a startupoknak a vizsgálata tehát fontos és időszerű.

Hiszen ahogy Nagy (2020) fogalmaz, a startup vállalkozások az innováció előállításának a leghatékonyabb forrásai, és tevékenységükkel nem csak gazdasági előnyöket generálnak, hanem a társadalom számára is képesek hasznokat előállítani. Így a startupok fejlesztése különös jelentőséggel bír, tehát fontos feltárni és megismerni annak sajátosságait és azt a támogatói közeget, amelyben tevékenykednek. „A startupok és ezen innovációs ökoszisztémák fejlesztése nem pusztán egy lehetőség a sok közül egy társadalom számára, hanem kötelezettség” (Nagy 2020, 11). A visegrádi országok erősségeit vizsgálva Gál és Lux (2022) a nemzetköziesedés mellett a termékinnovációt és a startup vállalkozásokban rejlő lehetőségeket emelték ki. Mindez arra engedett következtetni, hogy a kutatási téma regionális politikai, gazdaságpolitikai, külgazdasági és külpolitikai összefüggéseinek jelentőségéből és aktualitásából kifolyólag időszerű és fontos, ahogy Agnieska Skala (2019) megfogalmazta a startupok, azok ökoszisztémája, vállalati kultúrája új és ígéretes kutatási terület.

2 A dolgozat szerkezete

A bevezetést követően bemutatom a kutatásomban a vizsgált tér területi és időbeli dimenzióit. A kutatás fókuszában a kelet-közép-európai nagytérségben gazdaságilag fontos, közepesen fejlett, hasonló történelmi múlttal és társadalmi-gazdasági szerkezettel rendelkező poszt-szocialista visegrádi országok (Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia) (Kotosz–Lengyel 2018) állnak. A feldolgozott 346 szakirodalom (összesen 262 szakirodalmi forrás mellett 81 internetes forrás és további 3 jogszabály) elemzése három témakört érintettem: a regionális gazdaságtan részeként a telephely elméleteket, majd értelmezem előbb a startup, majd a startup ökoszisztéma fogalmakat. A dolgozat második logikai egységében a megalapozó saját kutatásokat: adatbáziselemzéseket, esettanulmányokat és mélyinterjúkat, majd primer kutatásomat: a V4 országok startup vállalkozói körében történt kérdőíves felmérést mutatom be. A dolgozat negyedik logikai egysége a kutatási eredmények kiértékelése kiegészítve néhány további kutatási lehetőség gondolatával, amelyet egy összegző fejezettel zárok (1. ábra).

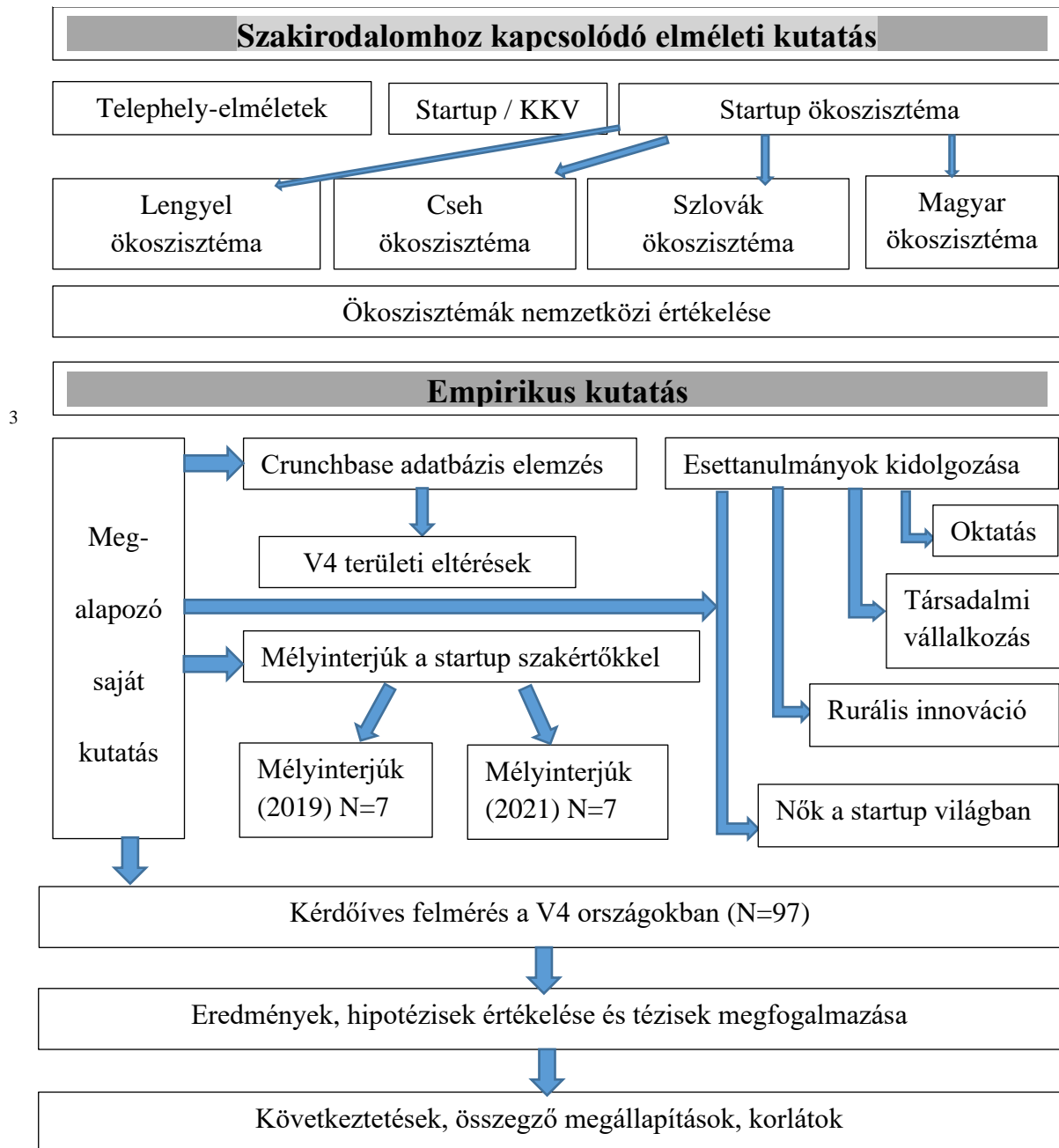
1. ábra A dolgozat kutatási modellje

Forrás: Saját szerkesztés

Az elméleti alapokat és primer kutatási eredményeim egy részét hazai és nemzetközi szakfolyóiratokban publikáltam. A tervezet szerkezetét a 2. ábra foglalja össze.

2. ábra A dolgozat szerkezete

Forrás: Saját szerkesztés

³ Amint arról a Kauffman Alapítvány beszámolt, az adatbázist a kockázatitőke-ipar egyre inkább „a tech / startup világ elsődleges adatbázisaként” használja (Dalle et al. 2017, 5). A CB a startup vállalkozások egyik legnagyobb és legismertebb forrása, Magyarország mellett a világ mintegy 199 országából származó startup cégeket tartalmaz, így ez a csúcstechnológiát képviselő vállalatok és befektetők legátfogóbb információs forrása (Pisoni – Onetti 2018).

3 Kutatási kérdések, hipotézisek

Az elméleti áttekintés és a nemzetközi empirikus kutatások eredményei alapján hét kutatási kérdést jelöltem ki, melyek alapján öt hipotézist fogalmaztam meg. Kutatási kérdéseim:

- KK1: Mi különbözteti meg a startup és a hagyományos vállalkozásokat egymástól?
- KK2: Miként befolyásolja a piacgazdaságok fejlettsége a startup vállalkozások létrejöttét és terjedését?
- KK3: Létrejön-e vagy kialakítható-e olyan intézményi milió és aktivitás (támogatások), amelyek a serkentik a startup vállalkozások alapítását és működését? Mi jellemzi ezt az ökoszisztémát?
- KK4: Milyen különbségek és hasonlóságok mutathatók ki a V4 országokban a startup vállalkozások kialakulásában és az azt támogató ökoszisztémákban?
- KK5: Mitől válik hatékonyá az állami támogatás a startup vállalkozásoknál Magyarországon?
- KK6: Milyen hatással van a nagyvárosi millió a startup vállalkozások kialakulására és működésére?
- KK7: Miként befolyásolta az elmúlt években a gazdasági világválság (mint a lezajlott egészségügyi járvány) a startup vállalkozásokat és azok ökoszisztémáját?

A kutatási kérdések és hipotézisek két fő csoportra oszthatók, elméleti, illetve empirikus kérdésekre és hipotézisekre attól függően, hogy milyen módszertannal történik azok megválaszolása. A disszertációban a kutatási kérdések alapján az alábbi hipotéziseket fogalmaztam meg:

H1: A startup vállalkozás sajátos formája a vállalkozásnak; létrejöttét, terjedését, valamint működését a piacgazdaságok fejlettségi szintje befolyásolja, ami a kialakult ökoszisztémában is kimutatható. A H1 hipotézis elméleti hipotézis, amely egyrészt a startup vállalkozás hagyományos értelemben vett vállalkozásoktól való eltérését, másrészt viszont a azok létrejöttét, terjedését és működését körülvevő környezetet vizsgálja. Ezen környezet – a piac, a politikai, finanszírozás és támogató környezet, a kultúra és az emberi erőforrások – egységes organikus rendszerré kapcsolódnak össze annak érdekében, hogy támogassák és ösztönözzék az innovatív startup vállalkozások létrejöttét és sikeres működését. Tripathi és szerzőtársai (2019) kutatásuk során összesen 18 310 online elérhető szakirodalmi művet (ezen belül 63 kifejezetten a startup ökoszisztéma tárgyában keletkezett írást) elemeztek, amely alapján meghatározták az ökoszisztéma fogalmát. A startup ökoszisztéma egy különálló és lehatárolt olyan régiót jelent, ahol vállalkozók,

akik az innovációt magukban hordozzák (Németh – Németh – Heidrich – Vajdovich 2022; Heidrich –Németh – Németh – Vajdovich 2022) és támogató szervezetek kollaborálnak annak érdekében, hogy új startup vállalkozásokat hozzanak létre, illetve a meglévő ilyen típusú vállalkozások fejlődését elősegítsék. Az „ökoszisztéma” kifejezéssel a leggyakrabban a startupok létrehozását célzó „emberek”, „szervezetek” és „erőforrások” hálózatát írják le a vizsgálat alá vont művek. „Emberek” alatt a vállalkozókat és befektetőket, „szervezetek” alatt befektetői intézményeket, nagyvállalkozásokat (ideértve természetesen a multinacionális cégeket), valamint egyetemeket, „erőforrások” alatt az emberek és szervezetek által biztosított, a startup cégek létrehozását segítő, támogató infrastruktúrát értik (Tripathi et al. 2019). Ezen hipotézis egy elméleti hipotézis, amely bizonyítására szakirodalmi feldolgozást végeztem.

H2: A visegrádi országok piacgazdaságának fejlettsége más és más szinten befolyásolja a startup vállalkozások kialakulását, működését, és az országok között számos különbözőség mutatható ki. A dolgozat célja bemutatni Magyarország pozícióját a V4 országok koszorújában, ezért a KK4 kérdés alapján megfogalmazott H2 hipotézis a vizsgált nagyrégióban működő startup vállalkozások között a hasonló történelmi múltból, a hasonló társadalmi-gazdasági szerkezetből adódó egyezőségeket, illetve eltéréseket kívánja feltárni. A hipotézis bizonyítására a szakirodalom elemzése és a V4 startup kérdőíves felmérésből (2021) a téma szempontjából releváns kérdésre kapott válaszok eredményeit használtam fel.

H3: Magyarországon a központi intézkedések a startup vállalkozások fejlesztésére (2011-2021) jelentősek, támogatják a startup ökoszisztéma kialakulását és fejlődését a lokális szereplők bevonásával. A H3 hipotézisben a központi intézkedések szerepét vizsgálom. A szakirodalom elemzése alapján azt feltételezem, hogy a központi intézkedések a startup vállalkozások fejlesztésére jelentősek. A cél egy, az innovatív startup vállalkozásoknak kedvező gazdasági milió, ökoszisztéma létrejöttének és fejlesztésének a támogatása a helyi közösségek, lokális szereplők, az ökoszisztéma szereplőinek a bevonásával. Az H1-H2 hipotézisek eredményeként feltárt sajátosságok között mélyebben kívánom megvizsgálni a központi intézkedések szerepét. „Az állam ugyanis sok országban komoly szerepet játszik a kockázatitőke-piac tőkeellátásában” (Karsai 2014, 8). Ugyanakkor hazánkban az elmúlt évtizedekben az állam befektetői szerepben történő kockázatitőke-piaci fellépése jelentős átalakuláson ment keresztül (Karsai 2014). A jelenlegi járványügyi helyzetben hazánkban a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal COVIDEA⁴ ötlet- és startup verseny néven

⁴ 2020. április 23-án hirdette meg a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal az Innovációs és Technológiai Minisztérium szakpolitikai támogatásával ötlet- és startup versenyt minden olyan ötletre,

(nkfih.gov) külön programot indított COVID-19 koronavírus leküzdését, kezelését, tesztelését megoldó projektek és startup ötletek számára. A hipotézis bizonyítására a kérdőíves felmérésből a téma szempontjából releváns kérdésre kapott válaszok eredményeit használtam fel.

H4A: Az ökoszisztémán belül a lokális tényezők erősen befolyásolják a startup vállalkozásokat. A KK6 alapján fogalmaztam meg előbb a H4A, majd a H4B hipotéziseket, amelyek a regionális tudományhoz kapcsolódóan a startup vállalkozások telephelyválasztását vizsgálják. Azt feltételeztem, hogy a lokális tényezők erősen befolyásolják a startup vállalkozások megtelepedését, megjelenését és folyamatos működését. A H4A hipotézis bizonyítását a mélyinterjúk és a V4 startup kérdőív (2021) elemzésétől várom.

H4B: A nagyvárosi környezet és a terület tőke elemei inspiratívan hatnak a startup vállalkozások kialakulására és sikeres működésére. A H4B hipotézis a nagyvárosok és a területi tőke elemeit vizsgálja a startup vállalkozások telephelyválasztásában. A szakirodalmi elemzés alapján (Singh 2017; Adler – Florida – King – Mellander 2019; Szolnoki – Papp-Váry 2020) azt feltételezem, hogy a nagyvárosi környezet és a területi tőke inspiratívabban hatnak a startup vállalkozások kialakulására és sikeres működésére, vagyis a földrajzi determinizmus a nagyvárosokra korlátozódik. A hipotézisvizsgálat során Európa feltörekvő régiójában, a V4 országokban a regionális központokat vizsgálom, amelyek a gazdasági növekedés motorjai, illetve az innováció is a városok hierarchiáját követve terjed el. A vizsgált régióban a fővárosok mellett a regionális központoknak és a középvárosoknak is szerepük van a térbeli növekedésben és az innovációs potenciálban a V4 országaiban. Emiatt fontos meghatározni, hogy mely regionális központok és középvárosok jellemezhetők okos városként és startup központként is (Kézai–Lados–Fischer, 2020). A hipotézis bizonyítását a Crunchbase adatbázis (2020) és a V4 startup kérdőív (2021) válaszainak elemzésétől várom.

H5: A V4 országokban és Magyarországon működő startup vállalkozások válság- és sokktűrő képessége eltérést mutat. 2020 áprilisában, amikor a kutatási koncepciómat írtam, COVID-19 járvány söpört végig az egész világon, és 2020. március 11-én a WHO (2020a,b) bejelentette a globális világjárványt. A nyilvánosság egyre nagyobb figyelmet fordított a világjárvány következtében a gazdasági és társadalmi válságok veszélyeire (Sady 2020), ezért aktuális kérdésnek tartottam. A H5 hipotézis célja feltárni a startupok válság-, illetve sokktűrő képességét, mint a kutatás idején tomboló COVID-19 okozta világjárvány startup vállalkozásokra gyakorolt hatásait. Hiszen az Európai Bizottság (EIC 2020)

megoldásra, ami a jelenlegi nehéz járványügyi, egészségügyi és társadalmi helyzetben szakterületől függetlenül segíthet a felmerülő új kihívások enyhítésében. <https://nkfih.gov.hu/covidea>

mellett számos kormány is felhívást intézett a startup vállalkozásokhoz, hogy támogatást nyújtanak minden olyan ötlet és vállalkozás számára, amely a COVID-19 vírus okozta világjárvány kezelésére megoldást kínál. Így az Európai Bizottság 2020. március 11-én felhívást tett közzé azonnal lehívható 164 millió Euró forrásról, amelyet az Európai Innovációs Tanács alapja biztosít (EIC 2020). Ezt az azonnali forrást olyan startupok és innovatív kkv-k pályázhatták meg, amelyek olyan technológiákkal és innovációkkal foglalkoznak, amelyek elősegíthetik a COVID-19 koronavírus kitörésének leküzdését, kezelését, tesztelését (EIC 2020). A pályázati kiírás szerint az Európai Bizottság többek között a startup vállalkozásoktól is várja a jelenlegi egészségügyi válságra a megoldást. A hipotézis bizonyítására a mélyinterjúk (2021) és a V4 startup kérdőív (2021) válaszait használom fel.

1. táblázat Módszertani táblázat

<i>Kutatási kérdés</i>	<i>Hipotézis</i>	<i>A bizonyítás módszere</i>	<i>Fejezet</i>
KK1-3.	H1 A startup vállalkozás sajátos formája a vállalkozásnak; létrejöttét, terjedését, valamint működését a piacgazdaságok fejlettségi szintje befolyásolja, ami a kialakult ökoszisztémában is kimutatható.	Releváns szakirodalom alapján.	3.2– 3.7
KK4.	H2: A V4 országok piacgazdaságának fejlettsége más és más szinten befolyásolja a startup vállalkozások kialakulását, működését, és az országok között számos különbözőség mutatható ki.	Releváns szakirodalom és V4 startup kérdőíves felmérés (2021) alapján	3.7 4.4
KK5.	H3: Magyarországon a központi intézkedések a startup vállalkozások fejlesztésére (2011-2021) jelentősek, támogatják a startup ökoszisztéma kialakulását és fejlődését a lokális szereplők bevonásával.	V4 startup kérdőíves felmérés (2021) alapján.	4.4.5
KK6.	H4A: Az ökoszisztémán belül a lokális tényezők erősen befolyásolják a startup vállalkozásokat.	Szakirodalom, a mélyinterjúk elemzése és V4 startup kérdőíves felmérés (2021) alapján.	3.7 4.3 4.4.6
KK6.	H4B A nagyvárosi környezet és a terület töke elemei inspiratívan hatnak a startup vállalkozások kialakulására és sikeres működésére.	Szakirodalom, az adatbázis elemzése és a V4 startup kérdőíves felmérés (2021) alapján.	3.7 4.1 4.3 4.4
KK7.	H5: A V4 országokban és Magyarországon működő startup vállalkozások válság- és sokktűrő képessége eltérést mutat.	Mélyinterjúk és V4 startup felmérés (2021) alapján.	4.3 4.4.

Forrás: Saját szerkesztés

4 A kutatás módszertana

A dolgozat empíriáját egy kvalitatív és egy kvantitatív kutatási rész alkotja. Így a kutatás módszertanánál kevert módszertant (mixed-methods research), pontosabban Király–Dén-Nagy–Gering–Nagy (2014) nyomán magyarázó egymásra épülő felépítés (explanatory sequential design) módszertant választottam: a szakirodalmi elemzések mellett kvantitatív adatbázis elemzést és kérdőíves elemzést, illetve kvalitatív mélyinterjúkat is lefolytattam, továbbá esettanulmányokat dolgoztam ki.

A dolgozat első részében szekunder kutatás módszertanaként szakirodalom-elemzést végeztem, majd a nemzetközi startup adatbázis, a Crunchbase alapján meghatároztam a területi eltéréseket a V4 országokban. Ezt követően a disszertációt megalapozó saját kutatásokat végeztem, esettanulmányok formájában. Ezek segítettek a startup vállalkozások helyzetének, működésének megértéséhez, a különféle kapcsolati rendszereik feltérképezéséhez, a működési modellek megismeréséhez és kiemelten a lokális/nagyvárosi milió elemeinek meghatározásához, rendszerezéséhez. Ahogyan a startupok számára meghirdetett versenyeknél is különböző témakörökben értékelik a pályázó induló vállalkozásokat, ezen gondolatmenetet folytatva a négy: oktatás, társadalmi vállalkozás, rurális innováció és nők témakörben vizsgáltam a magyar startupokat. A bemutatott esettanulmányok segítséget nyújtanak a magyar ökoszisztéma működésének a feltárásában, megértésében, továbbá alapul szolgálnak a V4 startup felmérés kérdőívéhez.

Majd a hazai helyzet értelmezése érdekében két lépcsőben folytattam mélyinterjúkat a startup ökoszisztéma szereplőivel: 2019-ben, majd pedig 2021-ben. Az egyéni, félig strukturált mélyinterjúkat Babbie (2021) alapján készítettem. Az adatfelvétel előre meghatározott interjúvázlat alapján lefolytatott szakértői interjúk segítségével történt. Az interjúvázlat megléte nem volt akadálya annak, hogy a személyes megkérdezés során a kutató és a válaszadó között valódi interakció jöhessen létre. 2019-ben a magyar startup-ökoszisztéma nyugat-dunántúli régióban tevékenykedő szakértői és tagjai körében mélyinterjúk (n=7) formájában valósult meg. A mélyinterjúk célja a magyar startup vállalkozásokkal kapcsolatos ismeretek, nézőpontok, vélemények feltárása volt. Majd a gazdasági világválság kapcsán 2021 május-júniusában további félig strukturált mélyinterjúkat készítettem (n=7). Az interjúalanyok a magyar startup ökoszisztéma tagjai közül kerültek ki, toborzásuk startup rendezvényeken hólabda-módszerrel történt.

Annak érdekében, hogy minél átfogóbban tanulmányozzam a V4 ökoszisztémát, a megvalósult esettanulmányok és mélyinterjúk után kérdőíves felmérést végeztem a V4 startupok körében.

A kérdőív összeállítása során az volt a célom, hogy a 2021-es felméréssel aktuális képet mutassak a V4 startup ökoszisztémáról, különös fókusszal a magyar startup vállalkozásokra és az őket körülvevő ökoszisztémára. A kérdőív alapjául a V4 Startup Report 2016/2017 felméréseinek 84 kérdéses validált kérdéssora szolgált (Beauchamp & Skala, 2016/2017), viszont az eredeti kérdéssorból csak a kutatásom szempontjából releváns tehát a telephelyelméletek és a területi eltérések témában releváns kérdéseket adaptáljam, összesen 53-at. A kérdőív szerkezetét tekintve hét témakört foglal össze. A témakörök különböző elemszámú kérdéseket tartalmaznak. Az első témakör (A szekció) a demográfiai adatokat tartalmazza, majd a második (B szekció) a válaszadó személy korábbi tapasztalatait vizsgálja. A harmadik témakör (C szekció) a startup demográfiai adatait és a negyedik (D szekció) a startup működésének kondícióit kívánja feltárni. Az ötödik témakörben (E szekció) a térhasználatot, majd a hatodik (F szekció) a telephelyelméleteket vizsgáltam, amelyekhez a HBH Stratégia és Fejlesztés Kft. és Collective-Intelligence Kft. konzorcium (2018) kérdőíves vizsgálatában alkalmazott kérdéseket adaptáltam. Végezetül a kérdőívben utolsó hetedik témakör (G szekció) a startupok válság- és stressztűrésének vizsgálatára a Design Terminal (2020) vizsgálatában szereplő kérdéseket használtam fel.

A vizsgálat mintájául eredetileg 3902 startup szolgált, viszont a végleges minta a hibás email címek miatt összesen 2202 startup vállalkozást tartalmazott. 8 hónap kutatási idő alatt a kitöltések száma elérte a 152 kitöltést, viszont a tisztítás után összesen 97 értékelhető elemszám maradt (20-an cseh, 47-en magyar, 24-en lengyel és 6-an szlovák telephelyű vállalkozások).

A kérdőív adatainak feldolgozása Microsoft Excel (Microsoft, (2016), Redmond, Washington: Microsoft) és IBM SPSS (IBM Corp., 2016, IBM SPSS Statistics for Windows, Armonk, NY: IBM Corp.) programok segítségével történt. A kitöltők jellemzőit leíró statisztikával foglaltam össze, a fővárosi és egyéb telephelyű startupok összehasonlításához Khi-négyzet, Fisher-féle egzakt tesztet, egymintás és független mintás t-próbát és Mann-Whitney próbákat alkalmaztam. A kérdőív egy részénél az adatok jobb kezelhetőségére törekedve főkomponens-elemzést végeztem Oblimin forgatással. Az általánosan elfogadott gyakorlatnak megfelelően az első fajú hiba valószínűségét 5%-os szinten tartottam, tehát a statisztikai próbáknál a $p < 0,05$ -ös szintet tekintettem szignifikánsnak. A grafikonok esetében a 95%-os konfidencia intervallumokat tüntettem fel.

5 A hipotézisek értékelése

A szakirodalmi áttekintés a 3.2-3.7 fejezet alapján előbb rámutatott arra, hogy míg a kis- és közép vállalkozások elsősorban méretük alapján, addig a startup vállalkozások a törekvésük és a megközelítésük alapján kerülnek meghatározásra, illetve a startupot már a kezdetekből fogva valami új, valami a piacot teljesen felforgató és nagy növekedési potenciállal rendelkező termék/szolgáltatással alapítják meg. **A startup tehát a vállalkozás sajátos fejlődési formája, amely eltér a hagyományos vállalati struktúráktól. A startup vállalkozások működési környezetét alakító szereplők és környezetük organikus rendszerbe állnak össze így az adott térségben egy, a fejlődést támogató ökoszisztéma alakul ki, amelyet a piacgazdaságok fejlettségi szintje befolyásol, igazolt.**

A 3.6-3.7 szakirodalmi fejezetekben az ökoszisztémák nemzetközi értékelése rámutatott arra, hogy a **V4 országok piacgazdaságának fejlettsége más és más szinten befolyásolja a startup vállalkozások kialakulását, működését és az országok között számos különbözőség mutatható ki.** A szakirodalmi elemzés eredményeit alátámasztotta a kérdőíves vizsgálat (4.4.6 fejezet) is, mivel a magyar és a többi V4 országokban működő startup vállalkozások között eltéréseket sikerült kimutatni a telephelyválasztási kritériumok, a telephelyértékelés és a finanszírozás területeken, tehát a *H2 hipotézis teljesült.*

A V4 országok startupjai körében készített felmérés alapján a 4.4.5 fejezetben megállapítást nyert, hogy **Magyarországon sem a 2015 előtt, sem pedig a 2016 után alapított startupok esetében nem meghatározóak a felsorolt tőkeforrások, vagyis az állami szektor mindkét időszakban nagyon kis jelentőségű volt a vállalkozások támogatásában, így a H3 hipotézis nem teljesült.** Ami egybecseng Karsai (2022a,b,c) megállapításaival, miszerint egy duális gazdaság működik a startupok piacán, ahol a startup cégek egy része a piacról próbál megélni, s távol tartja magát az állami támogatásoktól, míg egy másik része az állam segítségével próbál boldogulni. Az így kialakult kettős gazdaság megakadályozza a startupok hatékony működését, nemzetközi mércével sikeressé válását, s ezzel párhuzamosan fékezi a globális kockázati tőke bekapcsolódását az érintett országok fejlesztéseibe. Így összességében az egész régió veszít a tőkevonzó képességéből.

A kutatás kimutatta, hogy az ökoszisztéma több dimenzióban alakul ki és működik. Az országos dimenzióban intézményi és támogatási keretek alakulnak ki, míg területi/lokális vonatkozásban az ottani szereplők együttműködése teremt gazdaságfejlesztési milliőt. Ebben a környezetben a startup vállalkozások is helyet kapnak, de az egyes lokális aktorokkal a kapcsolatok más és más.

Az egyetemi együttműködések az innovációs aktivitást serkentik, a kamarai kapcsolatok a vállalkozások kapcsolati hálóját építik, az önkormányzatok a telephelyi kínálatba vehetnek részt. Egyértelmű és ez a V4 országok mindegyikére vonatkozik, hogy nagyvárosok tudnak érdemleges hatást, befolyást, piaci körülményeket, de új erőforrásokat is biztosítani a startup vállalkozásoknak. A nagyvárosokban található tőkeelemek folyamatos impulzusokat bocsátanak a helyi vállalkozások felé, amiket az innováció orientált startupok élénkebben felvesznek, s beépítik a tevékenységükbe, azoknak az alakításában. Egyértelmű – s ezt a mélyinterjúk (4.3 fejezet), az esettanulmányok (4.2.1-4.2.4. fejezetek) és a V4-re vonatkozó kérdőívek egyértelműen bizonyították, hogy a lokális és urbanizációs hatások a fejlesztési ökoszisztéma fontos részei és érdemleges – bár csak közvetetten kimutatható – befolyást gyakorolnak a startup vállalkozások létrejöttére és fejlődésére, így a *H4A hipotézist: az ökoszisztémán belül a lokális tényezők erősen befolyásolják a startup vállalkozásokat, elfogadom.*

A 3.6 fejezetben a szakirodalom elemzése, majd a 4.1 fejezet adatbázis elemzése, a 4.3 fejezet a mélyinterjúk és a 4.4 fejezet kérdőíves felmérés eredményei alapján a *H4B hipotézist elfogadom*, tehát **a nagyvárosi környezet, a terület tőke elemei inspiratívan hatnak a startup vállalkozások kialakulására és sikeres működésére.** A startup csomópontok/központok ott alakulnak ki, ahol van innováció (pl. egyetem), adott a területi tőke, a támogató gazdasági környezet (pl. kereskedelmi és iparkamara, coworking iroda/közösségi iroda, inkubátorház, üzletiangyal-befektető stb.), vagyis a város méretgazdaságossági okokból elér egy fejlettségi szintet, amikor már vonzóvá válik az ilyen innovatív startup ötletek/vállalkozások számára.

A H5: A V4 országokban és Magyarországon működő startup vállalkozások válság- és sokktűrő képessége eltérést mutat, nem teljesült, hiszen sem a 4.3 fejezetben a startup vállalkozókkal folytatott mélyinterjúk, sem a V4 országokban a startup vállalkozók körében folytatott kérdőíves felmérés eredményei (4.4.7 fejezet) nem igazolták, hogy a startupok válság- és sokktűrő képessége eltérést mutatna a magyar, illetve a cseh, lengyel és szlovák startupok tekintetében. A vizsgálat rámutatott, hogy az eltérő hatások a szektorális különbségekben jelentek meg.

6 Következtetések

A szakirodalmi és az empirikus kutatás alapján láthatóvá vált, hogy a startup vállalkozások és azok működési környezetét alakító szereplők és környezetük organikus rendszerének, vagyis a startup ökoszisztémának a kutatása aktuális és releváns téma. Hiszen egyrészt a globális kihívások idején, mint a koronavírusjárvány, az orosz-ukrán háború okozta gazdasági, egészségügyi és társadalmi válság leküzdésére kínálnak megoldást az új, innovatív ötletek, másrészt pedig a XXI. században zajló digitális átalakulás felgyorsította és felerősítette a globális üzleti környezetben elkezdődött változásokat és iparágon kívüli versenytársak jelentek meg a hagyományos iparágakban, amelyek alapjaiban forgatták fel a piacgazdaságot. A startup vállalkozások az innováció előállításának a leghatékonyabb forrásai és tevékenységükkel nem csak gazdasági előnyöket generálnak, hanem a társadalom számára is képesek hasznokat előállítani.

Jelen kutatási kísérlet egyedisége abban rejlik, hogy sem Magyarországon, sem a visegrádi országokban nem létezik hivatalos regisztrált adatbázis ezen vállalkozásokról.

A disszertáció a magyar vállalkozáskutatás némileg alulkutatott témakörét, a magyar startup vállalkozások létrejöttét, működését elemzi a kelet-közép-európai nagytérség gazdaságilag fontos, közepesen fejlett, hasonló történelmi múlttal és társadalmi-gazdasági szerkezettel rendelkező posztoszocialista országokban (Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia).

A dolgozat első részében kapcsolódva a regionális gazdaságtanhoz, előbb a telephelyelméletek fejlődését, majd hagyományos kis- és középvállalkozások (KKV), illetve a startup közötti különbségeket tárja fel: alapvető különbségként határozta meg, hogy a startup már kezdetektől fogva valami új, valami a piacot teljesen felforgató és nagy növekedési potenciállal rendelkező termékkel vagy szolgáltatással kerül megalapításra. Majd szakirodalmi elemzés alapján összefoglalja a startup, az ökoszisztéma fogalmak különböző értelmezéseit. A startup olyan tíz évnél fiatalabb, rendkívül innovatív technológiákat és/vagy üzleti modelleket alkalmazó és jelentős növekedésre (az értékesítésben és/vagy a foglalkoztatotti létszám tekintetében) törekvő vállalkozás. A disszertáció ezen definíció szerint értelmezi a fogalmat, tehát a vállalkozás sajátos fejlődési formája a startup, amely eltér a hagyományos vállalati struktúráktól és azok kialakulásától. Bemutatja továbbá a V4 országok startup ökoszisztémájának a fejlődési pályáját, kitekintést tesz a Startupblink (2021) riportja alapján arra vonatkozóan, hogy hol helyezkedik el a V4 startup ökoszisztéma a globális versenyben. Vezető szerepet tölt be a lengyel ökoszisztéma, majd követi a cseh, a magyar és végül a szlovák.

A rangsorban kitűnnek azok a városok, amelyek méretgazdaságuknál fogva kellően nagy és sokszínű gazdasági milliővel rendelkeznek. Megállapítást nyert továbbá, hogy a V4 országok piacgazdaságának fejlettsége más és más szinten befolyásolja a startup vállalkozások kialakulását, működését, így tehát közöttük számos különbözőség mutatható ki.

A disszertációt megalapozó empirikus kutatás első lépéseként a nemzetközi Crunchbase adatbázis alapján feltárja a V4 nagyrégióban a startup központokat: Csehországban Brno, Lengyelországban: Gliwice, Bielsko-Biala, Katowice, Gdynia, Gdansk, Wroclaw és Poznan. Magyarországon: Szeged és Debrecen és Szlovákiában: Pozsony. Tehát egyértelműen igazolt, hogy a nagyvárosi környezet és annak területi tőke elemei pozitívan hatnak a startup vállalkozások kialakulására és sikeres működésére.

Ahogy a startupok számára meghirdetett versenyeknél különböző témakörökben értékelik a pályázó induló vállalkozásokat, ezen gondolatmenetet folytatva négy témakörben (oktatás, társadalmi vállalkozás, rurális innováció és nők) készült esettanulmányok nyújtanak segítséget a magyar ökoszisztéma működésének a feltárásában.

Az esettanulmányok segítettek a kutatási munka során a V4 startup felmérés kérdőívének megalapozását, továbbá feltártak olyan magyar jó példákat, amelyek nemzetközileg is példaértékű kezdeményezések.

Következő lépésként a hazai startup ökoszisztéma szereplőivel két lépcsőben készültek mélyinterjúk, először 2019-ben, majd 2021-ben (N=7+7). 2019-ben megállapítást nyert, hogy Magyarországon a startup-ökoszisztéma centralizált, csak Budapesten beszélhetünk startup-ökoszisztémáról, a vidéki városok között legerősebb csomópontként jelölték: Debrecen és Győr városokat. Az ország többi részén pedig még csak kialakulóban vannak a startup-közösségek. A startup csomópontok ott alakulnak ki, ahol van innováció (pl. egyetem), illetve adott a támogató gazdasági környezet (pl. kereskedelmi és iparkamara, coworking iroda/közösségi iroda, inkubátorház, üzletiangyal-befektető), vagyis a város méretgazdaságossági okokból elér egy fejlettségi szintet, amikor már vonzóvá válik az ilyen innovatív startup ötletek/vállalkozások számára. A lokális tényezők fontossága és a terület tőke elemei pozitívan hatnak a startupokra.

A 2021-ben folytatott interjúk fókuszában a startup vállalkozások válság és stressztűrőképessége állt. Megállapítást nyert, hogy a hazai és nemzetközi startupokra nem hatott egységesen a válság. A startupok válság és stressztűrőképessége szektorális eltéréseket mutat. A gazdasági válság nyertesei az IT, az egészségügy (medtech és healthtech), az e-kereskedelem, logisztika, valamint a digitális oktatás területen,

míg a nagy vesztesek a turizmus és a vendéglátásban tevékeny startupok. A fejezet utolsó részében a jelenlegi startupperek a jövő vállalkozóinak fogalmazznak jó tanácsokat.

Majd annak érdekében, hogy minél átfogóbb képet kapjunk a V4 ökoszisztémáról a V4 országok startup vállalkozói körében készült kérdőíves felmérés, amelynek az alapját a Beauchamp és Skala (2017) Visegrád Startup Riportja képezte. A kérdőív alapvetően hét témakört érintett: demográfiai adatok, a válaszadó személy korábbi tapasztalatai, a startup demográfiai adatai, a startup működésének kondíciói, a regionális tudományhoz kapcsolódóan a térhasználatot és telephelyelméleteket, majd a startup vállalkozások stressz és válságtűrőképességét a COVID-19 világjárvány hatásainak árnyékában. A felmérés kiértékelése során a hagyományos KKV /startup, fővárosi/vidéki, illetve a magyar/további V4 (cseh, lengyel és szlovák) telephellyel rendelkező startupok közötti különbségeket és hasonlóságokat vizsgálta.

Összeségében megvizsgálva a startup vállalkozások és hagyományos KKV-k telephelyválasztását bizonyítást nyert, hogy a startup vállalkozások számára fontos a megfelelő emberi erőforrás (tudás és know how), amely összefügg a kutatási, fejlesztési, innovációs központokkal és kutató egyetemekkel, amelyek jelenléte nélkülözhetetlen. Hiszen ezek az intézmények támogatják és ösztönzik a startupokat (pl. egyetemi inkubáció), illetve segítik a beágyazódást a helyi gazdaságba a területi tőke elemei által, így kialakulhat a lokális kötődés, amely elsősorban a vidéki startup vállalkozásokra jellemző. Ugyanakkor a startupok számára kevésbé meghatározó a telephely megválasztásában az iparterület közüzemi infrastruktúrával való ellátottsága, a közbiztonság, a közlekedési infrastruktúra – autópálya közelsége, gyors elérhetősége, a városi környezet, fekvés - kedvező benyomás a településről, a megfelelő méretű megvásárolható/ bérlehető, a térségi közlekedési szolgáltatások – munkaerő ingázási feltételek, a helyi településüzemeltetési közszolgáltatások minősége, a célzott önkormányzati eszközök (pl. adómérték, rendezési szerződések stb.). Elsősorban a fővárosi startupok szerint elhanyagolható a piac jó elérhetősége, az üzleti szolgáltatások jó elérhetősége és magas minősége, a helyi köz- és zöldterületek fenntartásának minősége, az adott tevékenységben működő klaszter létezése, a helyi egészségügyi és szociális közszolgáltatások minősége és az ipari park léte.

A fővárosi és vidéki telephellyel rendelkező startupok egyformán innovatívnak tartják tevékenységüket, hasonlóan gondolkodnak szolgáltatásuk újdonságtartalmáról, és abban a tekintetben, hogy mennyire érzik vállalkozásukat meghatározónak a versenytársakhoz képest országosan, Európában és globálisan.

A COVID-19 okozta világjárvány startupokra gyakorolt hatásait megvizsgálva startupok nagyrésznének jelentős kihívást jelentett az elmúlt 12 hónap: az értékesítés és ügyfélszerzés, a finanszírozás, a termék- vagy szolgáltatásfejlesztés, a növekedés, a vállalaton belüli belső folyamatok, a hozzáértő alkalmazottak megszerzése, a cash flow, a stabil jövedelem fenntartása. Közepes kihívásként értékelték: a csapatfejlesztést, kisebb kihívásként élték meg az internacionalizáció kérdését, a szakképzett munkaerő vonzását és megtartását, a pénzügyi akadályokat.

A magyar és többi V4 országban telephellyel rendelkező startup vállalkozások vizsgálata rámutatott, hogy a magyar startupperek jellemzően rendelkeznek menedzsment ismeretekkel. A cseh, lengyel és szlovák startupokat erősebben befolyásolta a telephelyválasztásban a helyi munkaerő jellemzői, mint a magyar társaikat. és ők elégedettek a telephelyükkel. Nagyon erős lokálpatriotizmus jellemzi a többi V4 startupokat, ami megmutatkozik a tőkebevonási terveikben is, mivel elsősorban lokális kockázati tőkét kívánnak bevonni a következő 12 hónapban. A válságtűrés tekintetében összességében átlagosan elégedettek a vállalkozásuk növekedésének az ütemével, egységesen közepes mértékben érintette őket a válság. Egységesen pozitív hatásként értékelték az idő tényezőt, a piac növekedését, az új lehetőségeket. Tehát a V4 országokban és Magyarországon működő startup vállalkozások válság és sokktűrőképessége nem mutat eltérést.

7 Újszerű kutatási eredmények, korlátok és jövőbeni kutatási irányok

Dolgozatom újszerű kutatási eredményei a szakirodalom feldolgozásom és az elvégzett vizsgálatok eredményei alapján a következők:

1. Hiánypótló jelleggel feldolgoztam és szintetizáltam a startup vállalkozások definiálásával kapcsolatos hazai és nemzetközi szakirodalmat. Kiemeltem azon vonatkozásait, melyek alapján megkülönböztethetők a hagyományos kezdő vállalkozásoktól.
2. Az irodalmak szintetizálása alapján egyértelművé vált, hogy a telephelyelméletek, amelyek a regionális gazdaságtan részeként a gazdasági tevékenységek térbeliségét vizsgálják, vagyis a mikroökonómiai döntések a makrogazdasági környezetbe ágyazva határozzák meg a telephely kiválasztási folyamatokat (Lengyel – Rechnitzer 2004), a XXI. századra megváltoztak (Egedy 2021) és a kemény telepítési tényezők helyett a puha tényezők kerülnek előtérbe, mint a tudás, az innováció és felértékelődik a kreativitás. Így a startup vállalkozások esetében, amelyek a vállalkozások egy sajátos fejlődési formája, eltérnek a hagyományos vállalati struktúráktól és azok kialakulásától. Működési környezetét alakító szereplők és környezetük organikus rendszerbe állnak össze és egy, a fejlődést támogató ökoszisztéma alakul ki az adott térségben.
3. A V4 országokban közel hasonló fejlődési pályát írnak le a startup vállalkozások, illetve a kialakult ökoszisztémákban is felfedezhetünk azonos elemeket. De az országok gazdasági jellege, a településhálózat sajátosságainak köszönhetően számos egyedi megoldást is mutatnak. Az így létrejött vállalkozói ökoszisztéma jellege, intézményi keretei és támogatási formái befolyásolják a városok, régiók, országok, és társadalmak gazdasági fejlődését és versenyképességét.

A szakirodalom áttekintés és a kutatás eredményei alapot szolgáltathatnak a jövő vállalkozóinak, akik egy probléma innovatív megoldásában gondolkodnak; a gyakorlati szakembereknek, akik a kapcsolati hálózatukat kívánják fejleszteni; továbbá a helyi vezetőknek, akiknek érdemes azon elgondolkodni, hogy milyen, a helyi gazdaság mozgatórugóinak tekintett innovatív startup vállalkozásoknak tudnak teret adni, milyen innovációt támogató programokhoz tudnak csatlakozni. Hiszen, ahogy az OECD (2014) tanulmányában is hangsúlyozták, az innováció ugyanolyan létfontosságú mind a rurális területek, mind pedig a városok gazdasága számára. Hiszen a céljaik és kihívásaik is azonosak: a termelékenység és a közszolgáltatások színvonalának növelése (OECD, 2014).

Továbbá a politikai döntéshozóknak abban nyújt útmutatást, hogy hogyan lehet ezeket a vállalkozásokat felismerni, támogatni, növelve ezzel az adott térség versenyképességét.

Szakpolitikai ajánlasként szorgalmazom az önkormányzatok, a köz- és magánszféra partnerei, a startupok és a befektetők együttműködését, hogy közösen fejlesszék a változó körülményekhez és a lokális adottságokhoz igazodva a város startup ökoszisztémáját és a hozzá tartozó okos regionális központokat. Jelen értekezés útmutatóként szolgálhat a jövőbeli perspektívák implikációihoz, ami hasznos lehet a 21. századba való átugrásra törekvő politikai döntéshozóknak. Ahogyan Izrael “Silicon Wadi” (wadi=völgy) a jó példa arra, hogy a kilencmillió lakosú állam hogyan válhatott nemzetközi szinten vezető startup ökoszisztémává a tudatos gazdaságfejlesztés (nem az ipari vagy feldolgozó tevékenységek kialakítását ösztönözte, hanem a magas hozzáadott értékű, kutatásintenzív, exportálható termékek és szolgáltatások előállítás) által.

Mindamellett, hogy kihasználta a világháló adta lehetőségeket: olyan alacsony erőforrás igényű, nagy hozamot ígérő, globális piacot megcélzó exporttermékeket értékesített, amelyek célba jutásához nem szükséges konténer, csomagolóanyag, bonyolult vámeljárások és biztosítások. Ezen korai felismerésnek és erőfeszítéseknek köszönhetően vált a kilencmillióos Izrael a nemzetközileg is elismert “Startup nemzet”, vagyis úttörővé a technológiai innováció területén (Szolnoki – Papp-Váry 2020). Éppen ezért indítványozom hivatalos startup-adatbázis létrehozását egyrészt a magyar, másrészt a V4 régió, később pedig az egész kelet-közép-európai nagyrégió számára (hasonlóan a Rocket Shepherd kezdeményezéshez), amely egyrészt támogatná ezeket az innovatív ötleteket, másrészt pedig teret és kapcsolódási pontot biztosítana a startup ökoszisztéma tagjai számára az együttműködésre.

A kutatás korlátai

A disszertáció korlátai közé tartozik, hogy a kutatás alapját mindösszesen egy nemzetközileg elismert, Pisoni és Onetti (2018) szerint a csúcstechnológiát képviselő vállalatok és befektetők legátfogóbb adatállományára, az amerikai Crunchbase adatbázisra alapoztam. Azért választottam, mert a vizsgált térségben, tehát sem Kelet-Közép-Európában, sem a V4 országokban nem áll rendelkezésre átfogó, hivatalosan is elérhető startup adatgyűjtemény. A V4 országra kiterjedő adatbank megteremtésére már a kutatás idején elkezdődött egy kezdeményezés (Rocket Shephard), viszont egyrészt még fejlesztés alatt áll, másrészt pedig nem hivatalos adatbázis. Az elemzéseket megalapozó saját kutatásaim során a mélyinterjúk korlátai között kell megemlíteni, hogy 2019-ben csak a nyugat-magyarországi régióban, majd 2021-ben már országosan telephellyel rendelkező startupokkal folytattam vizsgálatokat.

A megalapozó kutatásokat követően a kvantitatív V4 startup felmérés kapcsán felmerülő korlátok közé tartozik, hogy a kérdőíves felmérés során direkt email formájában kerestem meg a startup definíció alapján leszűrt vállalkozásokat (9 502 startup, ebből emailben elért 3 353 startup). Viszont a sikeresen megkeresett startup vállalkozások válaszadási hajlandósága nagyon alacsony volt, mindösszesen a teljes minta egy százaléka, illetve az emailben elért minta 2,8 százaléka. Számos vállalat kitöltés helyett kérte, hogy töröljem az adatbázisból és ne küldjek megkereső email a számukra, mert nem kívánják kitölteni. A válaszadási hajlandóság alacsony értékét a mélyinterjú alanyok elsősorban a koronavírusjárvány okozta pandémia: a bevezetett karantén, lock down, digitális oktatás és home office-ban látták. A cégeknek az új élethelyzetben teljesen új kihívásokkal kellett szembenézniük, ezért a kutatásban való részvételt kevésbé prioritizálták. Így összességében a primer kutatás eredményeképpen feldolgozott minta nem reprezentatív, sőt területileg is eltéréseket mutatott, viszont a statisztikai elemzések során felhasznált próbák segítettek abban, hogy tendenciákat és trendeket tudjak megállapítani.

Jövőbeni kutatási irányok lehetnek:

- 1) A startup vállalkozások különböző fázisai jellemzőinek feltárása, különös tekintettel az unikornisokra – olyan startupok, amelyek milliárd dollár értékűek a piacon – azok kifejlődésére, jellemzőire, területi eltéréseire, hogy megértsük, milyen módon érdemes a magyar ökoszisztémát fejleszteni, hogy hosszú távon hazánk is kitermeljen egy globálisan is sikeres unikornist. Hiszen startupközösség bármelyik városban építhető, és a hosszú távon a versenyképesség fenntartása is, a városok, régiók, országok és társadalmak gazdasági fejlődése ezen közösségek építésétől és fenntartásától függ (Goreczky 2021a,b).
- 2) Fenntarthatóságot szolgáló ötletek vizsgálata – Az Európai Unió 2030-ra 55 százalékkal kívánja csökkenteni a károsanyag kibocsátását, majd 2050-re teljes karbonsemlegességet tűzött ki célul (Európai Bizottság 2020c), ezek elérésében kulcsszerepet játszanak a fenntarthatóságot szolgáló innovatív ötletek, amelyeket az innovatív startup vállalkozások valósítanak meg.
- 3) Startup ökoszisztémák kapcsolódása az innovatív klaszterekhez. Vajon mely különbségekkel és egyezőségekkel jellemezhetők a startup ökoszisztéma és az innovatív klaszter forgalmak?
- 4) Startupok spillover hatásai: Miként befolyásolják a startupok a helyi gazdaság fejlődését, milyen hatásmechanizmusokat tudnak generálni, mint például: munkaerő, foglalkoztatás, tudás áramlás, újszerű együttműködések terén?

A szerző témakörben megjelent publikációi

- Kézai, P. K., & Rechnitzer, J. (2022). A kulturális és kreatív ipar társas vállalkozásainak teljesítménye a magyar nagyvárosokban, 2008–2018. *Területi Statisztika*, 2022, 62(2): 218–248; DOI: 10.15196/TS620204
- Kézai, P. K., & Konczos Szombathelyi, M. (2021). Factors effecting female startupperers in Hungary. *Economics and Sociology*, 14(4), 186-203. DOI:10.14254/2071-789X.2021/14-4/11
- Kézai, P. K. (2021). Social Startup Enterprises: The case of Hungary. *Selye E-studies*, Vol. 12 (2), o. 22-37. ISSN 1338-1598, <http://old.e-studies.ujs.sk/>
- Kézai, P. K. (2021) A kelet-közép-európai regionális központok a városi rangsorok és indexek fókuszában, *City.hu Várostudományi Szemle*, 1(1), 34-51. https://www.cityhu.net/_files/ugd/73f03a_b6aef6b73d1044ee93f2c6fda394cfd7.pdf
- Grúber, K. & Kézai, P. K. (2021). Közép-Európa magyar szemmel: Bába I., Gyurcsík I., & Kiss Gy. Cs. *Közép-Európa magyar szemmel*, Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete (iASK), Kőszeg, 2020, 189 oldal. Pro Minoritate: Tavasz pp. 125-132. 7 p.
- Kézai, P. K., & Konczosné Szombathelyi, M. (2021). A rurális innováció európai és hazai mintái. *Tér, Gazdaság, Ember*, 9:1. pp. 51-75.
- Kézai, P. K. (2020) Startup mint társadalmi vállalkozás Magyarországon. *Civil Szemle*, 17: 4 pp. 157-174.,
- Kézai, P. K., Fischer, Sz. & Lados, M. (2020). Smart Economy and Startup Enterprises in the Visegrád Countries - A Comparative Analysis Based on the Crunchbase Database. *Smart Cities* 2020, 3, 1477–1494; DOI:10.3390/smartcities3040070
- Kézai, P. K., & Konczosné Szombathelyi, M. (2020). Nők a startup-vállalkozások világában Magyarországon. *Vezetéstudomány / Budapest Management Review*, 51(10), 51-62. DOI: 10.14267/VEZTUD.2020.10.05
- Kézai, P. K. (2020). Startupvállalkozások a V4 országok nagyvárosaiban = Startup Businesses in the Large Cities of the V4 Countries. *Polgári Szemle: Gazdasági és társadalmi folyóirat*, 16 (1-3). pp. 439-452. ISSN 1786-6553
- Grúber, K. & Kézai, P.K. (2020). Közép-Európa és a V4 Együttműködés Történelmi és politikai nézőpontok. *Pro Minoritate*, tavasz, pp.124-130.

- Kézai, P. K. (2018). Startup vállalkozások az oktatásban egy sikeres magyar startup, a LOGISCOOL példáján keresztül. In: Baranyiné, Kóczy J., & Fehér, Á. (szerk.). *Pedagógusképzés, oktatás a Kárpát-medencében, társadalmi kontextusok*. XXII. Apáczai-napok Tudományos Konferencia tanulmánykötet, Győr, Magyarország: Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Kar (2019) 407 p. pp. 379-386. 8 p. https://lib.sze.hu/images/Apaczai/kiadv%C3%A1ny/2018/1003_K%C3%A9zai%20Petra%20Kinga.pdf
- Kezai, P. K. (2019). Education start-up in the market economy. In: Karlovitz, T. J. (ed.). *New Researches from Business Studies*, Komárno, Szlovákia: International Research Institute (2019) 151 p. pp. 103-113, 11 p. <http://www.irisro.org/economics2019january/31KezaiPetraKinga.pdf>
- Konczosné Szombathelyi, M. & Kézai, P.K. (2018). Családi vállalkozások – generációk és dilemmák. *Prosperitas*, 2018 (3). pp. 49-76. ISSN 2064-759X

Konferencia előadások

Nemzetközi szakmai konferencia előadások

1. **“When brothers work together, the mountains turn to gold.” Sister cities network’s development in Central-Eastern-European regional centres.**
8th Central European Conference in Regional Science „Resilience of cities and regions in an uncertain time”. 2022. november 21-23. Section: YSS (2) - Policies and geography of governance. Chairperson: Adam Radzimsk.
http://cers.amu.edu.pl/CERS2022_Book%20of%20abstracts.pdf
2. **Examination of Hungarian large cities in terms of the creative economy in the period 2008-2018**
15th International Conference on Economics and Business Sapientia Hungarian University of Transylvania. 3-5th of March 2021. SECTION G 2: Regional disparities and territorial problems English subsection; Chairman of Regional disparities and territorial problems section 2: György Otilia
3. **Territorial Capital and Innovative Milieux as Startup Attractiveness in Big Cities in Visegrad Countries**
ERSA Web Conference, Spatial Challenges for the New World. Session: PS15- Spatial regrouping of small firms. 2020. augusztus 25–27.
4. **Overview of the Local Creative Industry Based on the Group Discussion in the City of Győr, Hungary**
RSA Regional Studies Association Central and Eastern Europe Conference, Lublin in Poland Szekció: Best Practices of Creative Cities in the CEE Countries 2019. szeptember 11-13.
5. **Education startup in the market economy**
IRI Economics Conference Stúrovo, Slovakia. 2019. jan 14–15. 6th

Hazai szakmai konferencia előadások angol nyelven

6. **Investigation of the territorial differences in the Central-Eastern European Startup ecosystem**
2nd International PhD Conference of the International Relations Multidisciplinary Doctoral School. Session: Financial and monetary transformation of the world economy and trade (II) Chair: Dr. Sándor Gyula NAGY. 2020. szeptember 17.
7. **Győr as a creative city - Overview of the local creative industry**
Gróf Bethlen István Kutatóintézet: Culture-based Development in Modern Cities: Experiences From Russia and Hungary” International Conference, Győr, 2019. október. 7.
8. **The creative activities and industry analysis in Győr, focussed on the group discussions**
Gróf Bethlen István International Conference: „Creative Cities and Regions in Europe” Győr, 2018. november 28.

Hazai szakmai konferenciák

9. **Fejlődés, gazdaság és élet a Szigetközben.** A Magyar Regionális Tudományi Társaság XX. Vándorgyűlése, Tér és állam. 2022. október 6-7. Szekció 23. Elnök: Gajzágó Éva Judit. Előadás címe: Kultúra, kreativitás, természet – http://www.mrtt.hu/vandorgyulesek/2022/22/Kezai_Petra_Kinga.pdf
10. **A koronavírusjárvány hatásai a magyar (női) startup vállalkozásokra.** IFKA. II. Vállalkozáskutatási konferencia. 2021. november 4–5. Szekció: 7. Elnök: Sass Magdolna. https://ifka.hu/medias/1001/konferencia_program_2021.pdf
11. **A kelet-közép-európai regionális központok a városi rangsorok és indexek fókuszában**
A Magyar Regionális Tudományi Társaság XIX. Vándorgyűlése, A területi egyenlőtlenségek új formái és az átalakuló területpolitika. 2021. november 4–5., 17. szekció: A városok közötti új egyenlőtlenségi rendszerek, Elnök: Szirmai Viktória és Rechnitzer János; http://www.mrtt.hu/vandorgyulesek/2021/17/Kezai_Petra_Kinga.pdf
12. **A kulturális és kreatív ipar vizsgálata a Szigetközben**
A Magyar Regionális Tudományi Társaság XIX. Vándorgyűlése, A területi egyenlőtlenségek új formái és az átalakuló területpolitika. 2021. november 4–5., 14. szekció: Kreatív és kulturális ipar, Elnök: Gajzágó Éva Judit. <http://www.mrtt.hu/vandorgyules2021budapest.html#24>
13. **Gazdaságfejlesztési lehetőségek a Szigetközben és a Csallóközben.**
XXII. F fiatal Regionalisták Konferencia, A regionális tudomány a tudománymetria tükrében. 2021. október 1–2. 4. szekció: Területfejlesztés. Elnök Rechnitzer János. <https://www.mrtt.hu/konferenciak/FRK/XII.FRK.program.pdf>
14. **Kreatív gazdaság vizsgálata a nyolc magyar nagyvárosban és Budapesten 2008-2018 időszakban**
A Magyar Regionális Tudományi Társaság XVII. Vándorgyűlése Magtárségek és perifériák – lehetőségek és fenntartható jövő. 2020. október 27–30. 14. szekció: Kreatív és kulturális ipar.
15. **A magyar startup vállalkozások vizsgálata az amerikai Crunchbase adatbázis alapján**
ÚNKP konferencia. 2020. június 22–23.
16. **A magyar startup vállalkozások vizsgálata az amerikai Crunchbase adatbázis alapján**
Magyar Regionális Tudományi Társaság XVI. Vándorgyűlése Sopron Szekció: 7. Társadalmi és térbeli egyenlőtlenségek Közép-Európában, 2019. október 11.
17. **Nők a startup vállalkozások világában.**
Országos Tudományos Diákköri Konferencia, Szekció: Közgazdaságtudomány, Vezetés és Szervezés I., 2019. április. 11–13.
18. **Startup vállalkozások az oktatásban egy sikeres magyar startup, a LOGISCOOL példáján keresztül.**
XXII. Apáczai-napok Tudományos Konferencia. 2018. november 15.
19. **Kreatív Győr**
A Magyar Regionális Tudományi Társaság: XVI. Vándorgyűlése: Áramlások a térgazdaságban. Kecskemét. 2018. október 18–19.

A tézisfüzetben hivatkozott irodalmak jegyzéke

- Adler, P., Florida, R., King, K., & Mellander, C. (2019). The city and high-tech startups: The spatial organization of Schumpeterian entrepreneurship. *Cities*, 87, 121-130. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2018.12.013>
- Babbie, E. (2021): The basics of social research (15th ed.). Australia, Brasil, Mexico, Singapore, United Kingdom, United States: Cengage Learning.
- Beauchamp, M., & Skala, A. (2017). *Visegrad Startup Report 2016/2017*. <https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/uploads.mangoweb.org/sharedprod/aspennstitutece.org/uploads/2017/06/Visegrad-Startup-Report-5.pdf> Letöltés ideje: 2020. 02.21.
- Crunchbase (2020). www.crunchbase.com Megtekintés ideje: 2020.01.05.
- Dalle, J.-M., Besten, M., & Menon, C. (2017). Using Crunchbase for economic and managerial research. OECD Science, Technology and Industry, Working Papers 2017/08. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/6c418d60-en.pdf?expires=1594218904&id=id&accname=guest&checksum=DBDBEC0A22013AAE3E51222DC368260F> Letöltés ideje: 2020.07.08.
- Design Terminal (2020). *Startup Crisis Report*. <https://designterminal.org/wp-content/uploads/2020/04/STARTUP-CRISIS-REPORT.pdf> Letöltés ideje: 2021.03.20.
- Egedy, T. (2021). *A kreatív gazdaság városföldrajzi hatásai a budapesti agglomeráció példáján* (Doctoral dissertation, Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont). http://real-d.mtak.hu/1341/1/dc_1778_20_tezisek.pdf Megtekintés ideje: 2022.05.15.
- EIC (2020). https://eic.ec.europa.eu/eic-funding-opportunities/eic-accelerator_en Letöltés ideje: 2022.05.02.
- Európai Bizottság (2020c). A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Az EU 2030-ra vonatkozó éghajlatvédelmi törekvésének fokozása. Beruházás a klímasemleges jövőbe az európai polgárok érdekében. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0562&from=EN> Megtekintés ideje: 2022.07.23.
- Gál, Z. & Lux, G. (2022). KMT-alapú regionális fejlődés Közép- és Kelet-Európában: Helyzetkép és jövőkép. *Tér és társadalom*, 36(3). 68-98. <https://doi.org/10.17649/TET.36.3.3439>
- Goreczky, P. (2021a). *Új stratégiák a beruházásösztönzésben: fókuszban a fenntartható FDI*. KKI elemzések, E-2021 (18). DOI:10.47683/KKIElemzesek.KE-2021.18
- Goreczky, P. (2021b). *A hazai startup-ökoszisztéma fejlődését meghatározó körülmények nemzetközi összehasonlításban* = International Comparison of the Environment for Developing the Domestic Startup Ecosystem. KKI elemzések (23). ISSN 2416-0148. <https://doi.org/10.47683/KKIElemzesek.KE-2021.23>
- HBH Stratégia és Fejlesztés Kft. és Collective-Intelligence Kft. Konzorcium (2018). Gazdaságösztönzési Útmutató (ajánlások a helyi önkormányzatok számára a tudatos helyi gazdaságfejlesztéshez). KÖFOP-2.3.3-VEKOP-16-2016-00001 azonosító jelű "Helyi versenyképesség-fejlesztési kutatási program" című kiemelt projekt kapcsán. <https://bmoiki.hu/News/ViewFile?fileID=1129> Letöltés ideje: 2020.11.30.

- Heidrich, B., Németh, K., Németh, Sz. & Vajdovich, N. (2022). Harvest Home. On the Social Responsibility Consciousness and Motivations of Family Business Wineries. *Edukacja Ekonomistów I Menedżerów / Education of Economists and Managers*, 62(4). 55-78. <https://doi.org/10.33119/EEIM.2021.62.3>
- <https://rocketshepherd.com/public/landing> Megtekintés: 2021.12.12.
- Karsai J. (2014). Fából vaskarika? Az állam mint kockázatitőke-befektető. *Külgazdaság*, LVIII. évf., 2014. szeptember–október (3–34. o.)
- Karsai, J. (2022a). Kétségbeesetten igyekeznek a kelet-közép-európai államok pótolni a startupokat finanszírozó kockázati tőkét. KRTK blog. Elérhető online: <https://www.portfolio.hu/krtk/20220311/ketsegbeesetten-igyekeznek-a-kelet-kozep-europai-allamok-potolni-a-startupokat-finanszirozo-kockazati-toket-531943> Megtekintés ideje: 2022.07.10.
- Karsai, J. (2022b). A kockázati tőke gazdaságfejlesztő hatása Kelet-Közép-Európában In: Szanyi, M; Szunomár, Á; Török, Á (szerk.) *Trendek és töréspontok III.: a felzárkózás alternatívái Budapest, Magyarország: Akadémiai Kiadó. 203-237. DOI: 10.1556/9789634548119*
- Karsai, J. (2022c). A kelet-közép-európai startupok romló kilátásai a nemzetközi kockázatitőke-piacon. *Közgazdasági Szemle*, 69(9). 1009-1030. DOI:10.18414/KSZ.2022.9.1009
- Kézai P.K., Fischer S. & Lados M. (2020). Smart Economy and Startup Enterprises in the Visegrád Countries—A Comparative Analysis Based on the Crunchbase Database. *Smart Cities* 2020, 3, 1477-1494. DOI: 10.3390/smartcities3040070
- Király, G., Dén-Nagy, I., Géring, Zs. & Nagy, B. (2014) Kevert módszertani megközelítések. Elméletek és módszertani alapok. *Kultúra és közösség*, 5 (2). pp. 95-104.
- Kotosz, B., & Lengyel, I. (2018). Térségek konvergenciájának vizsgálata a V4-országokban. *Statisztikai Szemle*, 96(11-12), 1069-1090. DOI: <https://doi.org/10.20311/stat2018.11-12.hu1069>
- Lengyel I., & Rechnitzer, J. (2004). *Regionális gazdaságtan*, Dialóg Campus Kiadó, Bp.-Pécs, 87-139.
- Nagy, S. (2020). Az innovációs startup ökoszisztémák gazdasági és társadalmi hatásai és fejlesztésük egyes aspektusai. *Jelenkori Társadalmi és Gazdasági Folyamatok*, 15(3-4), 11-23. DOI: 10.14232/jtgf.2020.3-4.11-23
- Németh, K., Németh, Sz., Heidrich, B., & Vajdovich, N. (2022). Pénzügyi és nem pénzügyi célok és teljesítménymutatók hazai családi borászatok felmérése tükrében. *TÉR-GAZDASÁG-EMBER*, 10(1). 9-28.
- NFKI (2020). <https://nkfih.gov.hu/covidea> Megtekintés ideje: 2021.01.12.
- OECD (2014). Innovation and modernising the rural economy. OECD Rural Policy Reviews. <http://doi.org/z7k>
- Pisoni, A., & Onetti, A. (2018). When startups exit: Comparing strategies in Europe and the USA. *J. Bus. Strategy*, 39, pp. 26–33, DOI:10.1108/JBS-02-2017-0022.

- Sady, M. (2020). Significance of startups' dual mission during the times of crisis. In M. Cwiklicki, A. Frączkiewicz-Wronka, A. Pacut, K. Sienkiewicz-Małyjurek (Eds.), *Współczesne problemy zarządzania publicznego i przedsiębiorczości społecznej*. Małopolska Szkoła Administracji Publicznej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, ISBN 978-83-89410-29-0. http://konceptje.uek.krakow.pl/wp-content/uploads/2021/01/4_Sady_2020.pdf Megtekintés ideje: 2021.05.21.
- Singh, D. (2017). Spatial Distribution of Startup Cities of India. In *Sustainable Smart Cities in India* (pp. 73-84). Springer, Cham. DOI: 10.1007/978-3-319-47145-7_5
- Skala, A. (2019). *The startup as a result of innovative entrepreneurship*. Digital Startups in Transition Economies, 1-40.
- Startupblink (2021). <https://report.startupblink.com> Megtekintés ideje: 2020.01.05.
- Szalavetz, A (2022). Technológiai vállalatok – vissza az alapokhoz? Körkérdés: A pandémia utáni kibontakozás dilemmáiról. *Külgazdaság*, 66(1-2). 128-131. DOI: <https://doi.org/10.47630/KULG.2022.66.1-2.128>
- Szalavetz, A. (2013). Régi-új világgazdasági jelenségek a globális értékláncok tükrében. *Külgazdaság*, 57(3-4), 46-64. ISSN 0324-4202
- Szalavetz, A. (2020). Ki profitál a digitális átalakulásból? *Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Világgazdasági Intézet Műhelytanulmányok*, 139. (2020) 1–45. 2020. szeptember. http://real.mtak.hu/113326/1/MT139_202009_Szalavetz.pdf
- Szolnoki, Á., & Papp-Váry, Sz. (2020). A startup nemzet munkaerőpiaci kihívásai és lehetséges kiutak – szakemberhiány az izraeli csúcstechnológiai iparágban. *Új Munkaügyi Szemle*, 1. évf. 2020/2 sz. 23-33. http://www.pappvaryl.hu/orszagmarkazas/A_startup_nemzet_munkaeropiaci_kihivasai_es_lehetseges_kiutak_Izrael.pdf Letöltés ideje: 2020.07.07.
- Tripathi, N., Oivo, M., Liukkunen, K., & Markkula, J. (2019). Startup ecosystem effect on minimum viable product development in software startups. *Information and Software Technology*, 114, pp. 77-91. DOI: 10.1016/j.infsof.2019.06.008
- UNCTAD (2019). Digital Economy Report 2019 – UNCTAD. https://unctad.org/system/files/official-document/der2019_en.pdf Megtekintés ideje: 2022.11.17.
- WHO (2020a). <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020#:~:text=WHO%20has%20been%20assessing%20this,to%20use%20lightly%20or%20carelessly.>
- WHO (2020b). Coronavirus disease 2019 (COVID-19) Situation Report 51 https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situationreports/20200311-sitrep-51-covid-19.pdf?sfvrsn=1ba62e57_10percent20access Letöltés ideje: 2021. 05.17.